

Handläggare
Helena Storbjörk Windahl
Telefon: 08-508 28 908

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2014-03-18 p 17

Projektrapport: Kontroll av animaliska biprodukter i butiker

Förvaltningens förslag till beslut

1. Godkänna anmälan om rapporten
2. Överlämna rapporten till Livsmedelsverket och Jordbruksverket

Gunnar Söderholm
Förvaltningsdirektör

Daniel Selin
Avdelningschef

Sammanfattning

Animaliska biprodukter (ABP) är de delar från djur eller produkter av animaliskt ursprung som inte är avsedda som livsmedel. För att undvika att ABP återförs in i livsmedelskedjan på ett okontrollerat sätt ska företag märka, transportera och garantera spårbarhet av ABP. Kommuner ansvarar för en del av kontrollen inom området, bland annat kontroll av ABP i detaljhandeln (butiker). Området har hittills inte varit prioriterat i Sverige, men 2012 genomförde miljöförvaltningen i Stockholm en studie för att kartlägga butikers hantering av ABP.

Som en uppföljning till studien genomfördes under 2013 ett projekt med syfte att skapa en fungerande modell för kontroll av ABP i detaljhandeln, men också att skapa medvetenhet hos företagen om vikten av att hantera ABP och tillhörande risker.

Resultatet visade att de flesta företag saknar kunskap om ABP och hur de ska hantera det på rätt sätt. Den bristande kunskapen leder till avvikelser gällande märkning och spårbarhet av ABP.

Trots bristande kunskap om hantering av ABP hos många företag så bedöms inte situationen inom detaljhandeln i Stockholm vara alarmerande. Detta främst eftersom de flesta butiker endast hanterar ABP av låg risk.

Det fortsatta arbetet inom detta område bör bedrivas genom fortsatta kontroll- och informationsinsatser och genom samarbete mellan flera olika myndigheter.

Kontrollen i Stockholm bör fortsättningsvis bedrivas inom ramen för livsmedelskontroll. Sanktioner vid bristande efterlevnad bör hanteras flexibelt och utgå från risk.

Bakgrund

Animaliska biprodukter (ABP) är de delar från djur eller produkter av animaliskt ursprung (även hudar, horn, embryon och liknande) som inte är avsedda som livsmedel. Området har hittills inte varit prioriterat i Sverige. Troligtvis eftersom lagstiftningen är komplex och kan uppfattas som svårtolkad.

Lagstiftningen om ABP berör flera olika områden, som foder, avfall, livsmedel och djurskydd. Lagstiftningen om ABP utformades bland annat med anledning av den så kallade Galna Kosjukan, transmissiv spongiform encefalopati (TSE), som uppdagades under 90-talet. Lagstiftningen tillkom för att reglera användningen av kadaver (döda djur) och animaliska produkter som inte räknas som livsmedel för att minska risken för spridning av sjukdomar, bland annat vid nedgrävning av döda djur. ABP delas in i tre olika kategorier beroende på risk för människors och djurs hälsa.

- Kategori 1 omfattar specificerat riskmaterial, så kallat SRM vilket bland annat är skalle, hjärna, ryggmärg och kotpelare av nötdjur äldre än 12 månader respektive 30 månader, skalle, hjärna, ögon och ryggmärg av får och getter äldre än 12 månader samt matavfall från tredje land.
- Kategori 2 omfattar bland annat animaliska produkter som är kontaminerade med någon sjukdomsframkallande mikroorganism.
- Kategori 3 omfattar bland annat matavfall som ska omvandlas till biogas, komposteras, tryckbehandlas eller liknande eller som är avsett att bli djurfoder. Kategori 3 omfattar också alla typer av animaliska livsmedel som kasserats som livsmedel. I butiker kan detta exempelvis vara mjölk med utgången bäst-före-dag eller puts från köttbitar.

Grunden i lagstiftningen är att material som klassas som ABP ska gå att spåra genom hela kedjan. En butik som hanterar animaliska livsmedel som kasseras eftersom bäst före-datumet gått ut hanterar ABP i kategori 3. För att säkerställa spårbarheten ska de kasserade livsmedlen läggas i en särskild uppmärkt behållare, transporteras tillsammans med handelsdokument som talar om vad som transporteras och till vilken anläggning de kasserade livsmedlen är på väg och hur de ska bearbetas vidare alternativt kasseras. Företaget som transporterar ABP ska vara anmält till Jordbruksverket och kontrolleras sedan av Länsstyrelsen. Anläggningen som bearbetar eller kasserar ABP ska vara godkänd av Jordbruksverket.

Kommunerna har som uppgift att kontrollera de områden inom ABP som är delegerade av Jordbruksverket. Kommunala livsmedelskontrollmyndigheter har, i sin tur, som uppgift att kontrollera ABP som uppstår i livsmedelsföretag inom kommunens kontroll.

2012 genomförde Stockholms stad en studie om ABP i detaljhandeln. Studien gick ut på att kartlägga butikers hantering av ABP. Resultatet visade på brister i kunskap och hantering av ABP i detaljhandeln vilket ledde till att ett kontrollprojekt togs fram och genomfördes under 2013.

Genomförande

Syftet med projektet var dels att skapa en fungerande modell för kontroll av ABP i detaljhandeln, men också att skapa medvetenhet i detaljhandeln om vikten av att hantera ABP och tillhörande risker.

I projektet ingick 175 butiker i Stockholm. Dessa butiker hanterade antingen rått kött alternativt hanterade bearbetade animalier och vegetabilier. Kontrollerna utfördes inom ramen för ordinarie kontroll av livsmedelskontrollen i Stockholms stad.

Även andra kommuner bjöds in att delta i projektet genom att använda sig av det framtagna projektmaterialiet. Vid projektets uppstart genomfördes också en informationsträff för intresserade kommuner.

Fem kommuner valde att delta i projektet utöver Stockholm; Norrtälje, Halmstad, Malmö, Västerås och Helsingborg. Tillsammans kontrollerade dessa kommuner närmare 150 verksamheter och resultaten och slutsatserna av kontrollerna var desamma som de inom Stockholms projekt.

Resultat

Projektet visade att flesta företag saknar kunskap om ABP trots att detta är en förutsättning för att kunna hantera ABP på ett säkert sätt. Vid varje kontrollbesök informerades företagen muntligt om ABP och ett informationsmaterial lämnades också på plats. Kontrollerna genererade kontakt och samarbete med branschorganisationen Svensk Dagligvaruhandel som även de informerar sina medlemmar om ABP-lagstiftningen.

Vid kontrollerna inom projektet förekom ABP främst som kategori 3, det vill säga den lägsta typen av riskklass. Kategori 2 skulle kunna förekomma om livsmedel kasserats på grund av sjukdomsframkallande mikroorganismer. De flesta företag hade rutiner för hur de går till väga för att ta hand om berörda produkter utifrån det faktum att de återkallas, men inte enligt det faktum att de blir ABP. Några butiker i undersökningen hade endast matavfall som skickas till förbränning, och var därmed undantagna ABP-lagstiftningen.

ABP ska hållas skiljt från livsmedel, separeras och hanteras utifrån risk. Det ska sedan skickas till anläggningar som är registrerade eller godkända för att hantera sådant material.

Den separering som skedde i butikerna tog inte hänsyn till ABP-reglerna, även om avfallet sorterades på olika sätt. En del verksamheter skiljde vegetabilier från animalier vid kompostering.

Identifiering av ABP ska ske vid transport genom märkning och handelsdokument ska finnas som möjliggör spårbarheten i alla led av hanteringen. Trots detta saknade de flesta verksamheter märkning på avfallskärl och förlitade sig på att transportören skulle ha de kunskaper och de dokument som krävs enligt lagstiftningen.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Trots bristande kunskap om hantering av ABP hos många företag så bedöms inte situationen inom detaljhandeln i Stockholm vara alarmerande, främst eftersom de flesta butiker endast hanterar ABP av låg risk.

Enligt den nationella kontrollplanen 2013-2016 är det Jordbruksverkets roll att samordna och vägleda andra myndigheter gällande ABP-kontroll. En fungerande samordning är avgörande för en likvärdig och effektiv kontroll i hela landet hos de olika

myndigheterna. Även samarbete med branschorganisationer såsom Svensk Dagligvaruhandel är viktig.

Svensk Dagligvaruhandel har fört diskussioner med livsmedelskontrollen i Stockholms stad och Jordbruksverket under projektets gång. Samverkan mellan Jordbruksverket och Livsmedelsverket kommer också att bedrivas för att gemensamt nå kommunerna i landet med information om kontroll av ABP i butiker.

Den fortsatta kontrollen av ABP i Stockholm bör bedrivas inom ramen för ordinarie livsmedelskontroll. Kontrollen bör vara flexibel. Vid bristande efterlevnad bör sanktioner främst övervägas vid avvikelser som kan leda till stora risker för smittspridning eller liknande.

Slut

Bilagor

1. Rapport ”Kontroll av animaliska biprodukter i butiker 2013”